

วิภัตติหมวดที่ ๑ : วัตตมานาวิภัตติ					
บุรุษ	ปรสสบท		อัตตโนบท		โยคะ
	เอก.	พหู.	เอก.	พหู.	
ปฐมบุรุษ	ติ	อนฺติ	เต	อนฺเต	นามโยคะ
มัชฌิมบุรุษ	ลี	ถ	เส	วุเห	ตุมหโยคะ
อุตตมบุรุษ	(อา) มิ	(อา) ม	เอ	(อา) มฺเห	อัมหโยคะ

๑. วัตตมานาวิภัตติ บอกปัจจุบันกาล แบ่งเป็น ๓ กาลย่อย คือ

- ปัจจุบันแท้   แปลว่า **อยู่...**   อ. ภิกขุ ชมมํ **เทเสติ.**   อ.ภิกขุ **แสดงอยู่** ซึ่งกรรม.
- ปัจจุบันกาลอดีต   แปลว่า **ยอม...**   อ. กุโต นฺ ตวํ **อาคจฺฉลี.**   อ.ท่าน **ยอมมา** จากที่ไหน ทนอ.
- ปัจจุบันกาลอนาคต   แปลว่า **จะ...**   อ. กิณฺหุ โข **ภโรมิ.**   อ.เรา **จะกระทำ** อย่างไร ทนอแล.

๒. บุรุษและโยคะ

วิภัตติอาชยาตใช้ลงหลังธาตุและปัจจัยบอกให้รู้กาล บท วจนะ และบุรุษ **ภาษาบาลีกำหนดให้ประธานกับกริยาต้องมีวจนะและบุรุษเสมอกัน** วิภัตติอาชยาตจึงแบ่งออกเป็น ๓ บุรุษ ๒ วจนะ เช่นเดียวกับปริสสัพพนามเพื่อให้เข้าคู่กัน ในวิภัตติแต่ละฝ่ายวิภัตติคู่ที่ ๑ เป็นปฐมบุรุษ วิภัตติคู่ที่ ๒ เป็นมัชฌิมบุรุษ วิภัตติคู่ที่ ๓ เป็นอุตตมบุรุษตามลำดับ **กริยาเป็นบุรุษใดต้องประกอบประธานให้มีบุรุษตรงกับกริยาเสมอ**

การประกอบประธานให้มีบุรุษตรงกับกริยา เรียกว่า โยคะ โดยปกติมักกล่าวสั้น ๆ ว่า **โยค** (อ่านว่า โยก)

ต่อไปนี้จะแสดงวิภัตติอาชยาตหมวดวัตตมานาวิภัตติฝ่ายปรสสบทเป็นตัวอย่าง ส่วนฝ่ายอัตตโนบทให้เทียบเคียงใช้ตามนี้

บุรุษ	วิภัตติ	โยคะ	คำอธิบาย	ประธานเอกวจนะ	ประธานพหูวจนะ
ปฐมบุรุษ	ติ, อนฺติ	เป็นนามโยคะ	ประกอบนามนามเป็นประธาน	โส, บุรีโส คู่กับ ติ	เต, บุรีตา คู่กับ อนฺติ
มัชฌิมบุรุษ	ลี, ถ	เป็นตุมหโยคะ	ประกอบ ตุมห เป็นประธาน	ตวํ คู่กับ ลี	ตุมฺเห คู่กับ ถ
อุตตมบุรุษ	มิ, ม	เป็นอัมหโยคะ	ประกอบ อมฺห เป็นประธาน	อหํ คู่กับ มิ	มยํ คู่กับ ม

๓. กฎเกณฑ์ประจำหมวดวัตตมานาวิภัตติ

- ▶ **ติ, เต**   คงรูป เช่น **วทติ, วทเต** (ย่อมกล่าว)
- ▶ **อนฺติ, อนฺเต**   ลบ อ ที่ **อนฺติ, อนฺเต** เป็น -**นฺติ, -นฺเต** เช่น **วทนฺติ, วทนฺเต** (ย่อมกล่าว)
- ▶ **อนฺติ**   แปลงเป็น **เร** ได้บ้าง เช่น **วทเร** (ย่อมกล่าว), **คจฺจเร** (ย่อมไป), **นายเร** (ย่อมรู้) เป็นต้น
- ▶ **ลี, ถ**   คงรูป เช่น **วทลี, วทถ** (ย่อมกล่าว)
- ▶ **มิ, ม***   คงรูป **แต่ให้ที่ฆะสระ อ ที่สุดปัจจัย (หน้า มิ, ม) เป็น อา** เช่น **วทามิ, วทาม** แต่ถ้าเป็นสระอื่นให้คงไว้ไม่ต้องที่ฆะ
- ▶ **เส, วุเห, เอ**   คงรูป เช่น **วทเส, วทวุเห, วทเอ** (ย่อมกล่าว)
- ▶ **มฺเห***   คงรูป **แต่ให้ที่ฆะสระ อ ที่สุดปัจจัย (หน้า มฺเห) เป็น อา** เช่น **วทามฺเห** (ย่อมกล่าว)

แจก ปจ ธาตุ (หุง, ตัม, ทอด) + เป็นกัตตุวจาก (อ) + ดัวยวัตตมานาวิภัตติเป็นตัวอย่าง					
บุรุษ	ปรสสบท		อัตตโนบท		โยคะ
	เอก.	พหู.	เอก.	พหู.	
ปฐมบุรุษ	ปจติ	ปจนฺติ	ปจเต	ปจนฺเต	นามโยคะ
มัชฌิมบุรุษ	ปจลี	ปจถ	ปจเส	ปจวุเห	ตุมหโยคะ
อุตตมบุรุษ	ปจามิ	ปจาม	ปจเอ	ปจามฺเห	อัมหโยคะ

ฝ่ายปรัสนบ

ตัวอย่างประโยคภาษาบาลี (วัตตมานา) ฝ่ายเอกวณะ	ตัวอย่างประโยคภาษาบาลี (วัตตมานา) ฝ่ายพหุวณะ
๑. อิทานิ สุตโ อโหนํ ปจติ.	๒. อิทานิ สุตทา อโหนํ ปจนติ. .....
๓. อิทานิ ตวํ อโหนํ ปจสิ.	๔. อิทานิ ตุมहे อโหนํ ปจถ. .....
๕. อิทานิ อหํ อโหนํ ปจามิ.	๖. อิทานิ มยํ อโหนํ ปจาม. .....

ฝ่ายออตโนบ

ตัวอย่างประโยคภาษาบาลี (วัตตมานา) ฝ่ายเอกวณะ	ตัวอย่างประโยคภาษาบาลี (วัตตมานา) ฝ่ายพหุวณะ
๑. อชช ปาจิกา ยาคุํ ปจเต.	๒. อชช ปาจิกายโย ยาคุํ ปจนเต. .....
๓. อชช ตวํ ยาคุํ ปจเส.	๔. อชช ตุมहे ยาคุํ ปจวहे. .....
๕. อชช อหํ ยาคุํ ปजे.	๖. อชช มยํ ยาคุํ ปจามहे. .....

แจก นม ธาตุ (ไหว้) + เป็นกัตตวาจก (อ) + ด้วยวัตตมานาวิภตติเป็นตัวอย่าง

บุรุษ	ปรัสนบ		ออตโนบ		โยคะ
	เอก.	พหุ.	เอก.	พหุ.	
ปฐมบุรุษ					นามโยคะ
มัชฌิมบุรุษ					ตุมหโยคะ
อุตตมบุรุษ					อัมหโยคะ

ประกอบกริยาจาก อิภข ธาตุ (เห็น) เป็นกัตตวาจก (อ) ด้วยวัตตมานาวิภตติและแต่งประโยคให้สมบูรณ์ให้ครบทั้ง ๓ บุรุษ

บุรุษ	วณะ	วิภตติ	ภาษาบาลี	คำแปล
๑)ปฐม.	เอก.	ติ	: ภิกขุ สัสสาเร ภยํ อิภขติ.	
๒)ปฐม.	พหุ.	อนติ	: ภิกขุ	
๓)มัชฌิม.	เอก.	สิ	: ตวํ	
๔)มัชฌิม.	พหุ.	ถ	: ตุมहे	
๕)อุตตม.	เอก.	มิ	: อหํ	
๖)อุตตม.	พหุ.	ม	: มยํ	